

Projekt

z dnia 16 maja 2022 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY MIASTA KOBYŁKA**

z dnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2022 - 2025

Na podstawie art. 18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 559) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) uchwala się, co następuje:

§ 1. Po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2022-2025, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Kobyłka.

§ 3. 1. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOBYŁKA NA LATA 2022-2025

**OPRACOWANIE:
Jakub Danielski, Marta Danielska**

STYCZEŃ 2022

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta ..	15
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	19
5.2.2. Zarys historii miasta	21
5.3. Dziedzictwo materialne	25
5.3.2. Dziedzictwo niematerialne	33
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	33
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	33
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	34
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	35
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta– analiza SWOT	38
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	39
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	42
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	43
9.1. Dotacje.....	44
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	46
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	48
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	49
10. Podsumowanie.....	49
11. Bibliografia.....	50
12. Spis tabel, rysunków i zdjęć	51
13. Załączniki	51

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2022-2025 (dalej: „GPOnZ”) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. GPOnZ określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, dalej „ustawa”) oraz wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miasta. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata organ wykonawczy gminy przedstawia organowi stanowiącemu sprawozdanie z wykonania określonych w nim zadań.

GPOnZ to opracowanie uzupełniające do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2012-2015, który został przyjęty uchwałą nr XXIV/259/12 Rady Miejskiej w Kobyłce z dnia 28 grudnia 2012 r. oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2017-2020, który został przyjęty Uchwałą nr XXXIX/355/17 Rady Miasta Kobyłka z dnia 25 września 2017 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa precyzuje zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce¹

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa, która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*”;

- **Art. 6 ust. 1:** „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”; **ust. 2:** *Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym*”;

- **Art. 86:** „*Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa*”;

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „*zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska*”.

¹ <https://isap.sejm.gov.pl/>

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. *W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków*”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „*Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy*”.

– **Art. 22:** „1. *Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*

2. *Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*

3. *Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.*

4. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.*

5. *W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*

1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*

2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*

3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*

6. *Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych*”.

– **Art. 89**, który wskazuje, że „*organami ochrony zabytków są:*

1) *minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;*

2) *wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków*”;

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503);

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916);

- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn.zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn.zm.);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Przy planowaniu i wykonywaniu prac konserwatorskich przy zabytkach, należy brać pod uwagę następujące zasady współczesnej doktryny konserwatorskiej, których stosowanie powinno również obowiązywać władze samorządowe:

- 1) *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) maksymalne poszanowanie oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) minimalna niezbędna ingerencja (powstrzymywanie się od działań niekoniecznych);
- 4) zasada, zgodnie z którą należy usuwać to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Powyższe zasady dotyczą m.in. konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów, jak również pracowników samorządowych zajmujących się ochroną zabytków, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków, poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), zwana „SOR”, została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1. Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

– Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego

wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2. Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

– Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (dalej: „SRKS”) (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, zwana „SRKS”, została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

- 1) Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez:
 - usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
 - rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- 2) Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez:
 - tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
 - ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,

- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

3) Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez:

- wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
- rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach tego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Kobyłka wynikające z dokumentów na poziomie:

- 1) wojewódzkim: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego;
- 2) powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w w/w dokumentach.

• Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze została przyjęta uchwałą nr 158/13 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 28 października 2013 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie.

Wyznaczona wizja: Mazowsze to region spójny terytorialnie, konkurencyjny, innowacyjny z wysokim wzrostem gospodarczym i bardzo dobrymi warunkami życia jego mieszkańców.

Cel główny: Zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim, wzrost znaczenia obszaru metropolitalnego Warszawy w Europie.

Za priorytetowy cel strategiczny przyjęto Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym.

Wśród celów strategicznych wyznaczono także dwa ramowe cele strategiczne, w tym: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Osiągnięcie tego celu będzie wymagać realizacji działań w kierunku:

1. Wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Działania:

- Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych).
- Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.
- Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej).
- Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej).

2. Upowszechnienia kultury i twórczości.

Działania:

- Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów.
- Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu.
- Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej.

3. Kreowania miast jako centrów aktywności kulturalnej.

Działania:

- Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury.
- Promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultury.
- Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego.

Działania:

- Wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym.

5. Wykorzystania dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej.

Działania:

- Wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

W Strategii, w rozdziale 2.6. Kultura i dziedzictwo, szczegółowo opisano zasób zabytków i obszarów zabytkowych województwa mazowieckiego.

Dnia 24 sierpnia 2021 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego przyjął uchwałę nr 1324/250/2021 w sprawie przyjęcia projektu Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ stanowiącej aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku wraz z prognozą oddziaływania na środowisko i skierował dokument do konsultacji społecznych.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego został przyjęty uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa.

W Planie wyznaczono ochronę dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego. Określono następujące działania:

1. Realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami.
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i reurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej; –
 - tworzenie muzeów, w tym Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołyka w Radomiu;
 - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

• Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku

Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku została przyjęta uchwałą nr XV-162/2016 Rady Powiatu Wołomińskiego z dnia 11 stycznia 2016 r. Strategia jest dokumentem wypracowanym przy współpracy władz oraz jego mieszkańców. Dokument ten ma charakter wizji zmian, jakie powinny zajść w Powiecie Wołomińskim do roku 2025.

Wizja: Powiat Wołomiński – zielona równina, bogata przyrodą, historią i kulturą, przyjazna mieszkańcom i przedsiębiorcom.

Misja: Powiat Wołomiński, silny potencjałem tworzących go gmin, wspiera zrównoważony rozwój gospodarczy, społeczny i przestrzenny. Wykorzystując naturalne walory przyrodnicze, historyczne oraz kulturowe dba o rozwój turystyki.

Cele strategiczne określone w strategii wynikają z przyjętej wizji w Strategii. Wyodrębniono zatem cztery cele strategiczne, które są względem siebie równoważne, komplementarne i spójne.

Cel strategiczny 1: WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO.

Cel strategiczny 2: AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO.

Cel strategiczny 3: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE.

Kierunek rozwoju: Rozwój infrastruktury edukacji i kultury.

Cel strategiczny 4: TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO.

Kierunek rozwoju:

- Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe.
- Rozwój i poprawa stanu infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.
- Zagospodarowanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

• Strategia Miasta Kobyłka do roku 2030

Strategia Miasta Kobyłka do roku 2030 została przyjęta uchwałą nr XXII/210/16 Rady Miasta Kobyłka z dnia 27 czerwca 2016 r. Jest to aktualizacja poprzedniej Strategii Miasta Kobyłka na lata 2012-2024, która była przyjęta uchwałą XV/173/12 Rady Miasta Kobyłka w 2012 r.

Strategia jest kontynuacją dotychczasowych działań, przy jednoczesnym uwzględnieniu nowych kierunków rozwoju miasta, dlatego utrzymany został cel główny Strategii Rozwoju Miasta Kobyłka na lata 2012-2024 (który w dokumencie tym określany jest jako misja): Kobyłka to Miasto aktywnych mieszkańców i rozwiniętej przedsiębiorczości, stale podnoszące poziom życia. Miasto – zielony ogród, chroniące wartości, kulturowe, społeczne i ekologiczne.

Na podstawie celu głównego miasta opracowano 5 celów strategicznych, które określają zrównoważone kierunki działań. Do każdego z celów strategicznych opracowano szczegółowe cele operacyjne, które odnoszą się do konkretnych obszarów działania. Poniżej wskazano te, które powiązane są z ochroną zabytków.

Cel strategiczny: Zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców oraz wysokiego poziomu świadczonych usług publicznych.

Cele operacyjne:

- Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej.
- Wspieranie rozwoju gospodarczego Miasta.
- Wykorzystywanie potencjału turystycznego i kulturowego Miasta do rozwoju bazy gospodarczej i ekonomicznej.

W Strategii opisano działanie turystyki w mieście, wskazując zabytki jako atrakcje turystyczne. Najpiękniejszym zabytkiem Kobyłki jest barokowy kościół parafialny pw. Świętej Trójcy. Kobyłka była ulubionym miejscem pobytu Marcina Załuskiego, który postanowił wznieść i ufundować przepiękną świątynię nazywaną „Perłą baroku na Mazowszu”. Swoistą kronikę historii stanowi zabytkowa nekropolia cmentarz w Kobyłce przy ul. Pieniążka, który liczy przeszło 200 lat.

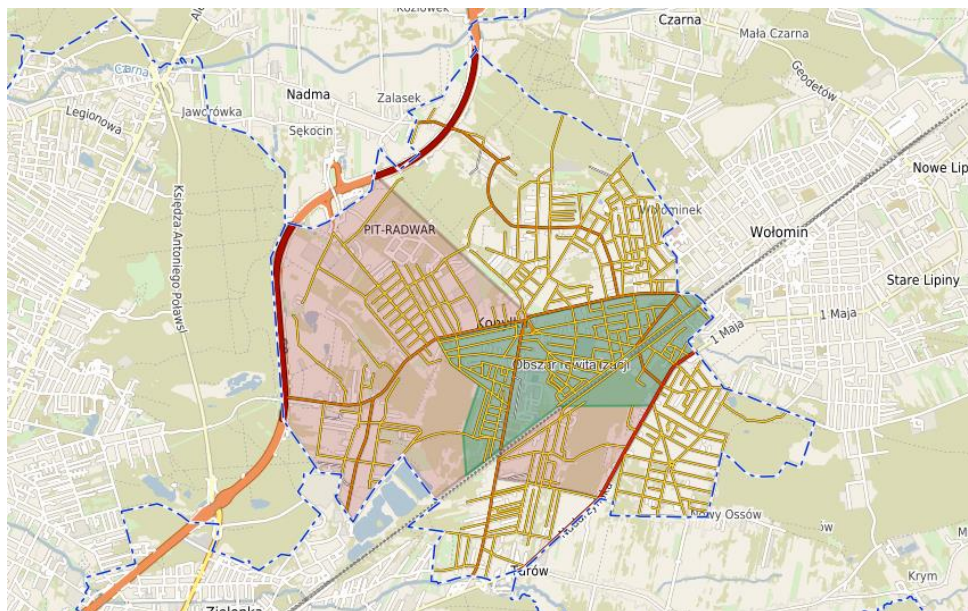
• **Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kobyłka „LUDZIE – PRZESTRZEŃ – DZIAŁANIE”**

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kobyłka „LUDZIE – PRZESTRZEŃ – DZIAŁANIE” został przyjęty uchwałą nr XXXIX/358/17 Rady Miasta Kobyłka z dnia 25 września 2017 r. zmienioną uchwałą Nr XLIII/404/18 z dnia 31 stycznia 2018 r. Jest to dokument operacyjny, który stanowi wieloletni program koordynujący i integrujący różnorodne działania podejmowane na obszarze rewitalizacji. Lata obowiązywania 2017-2023.

Przedsięwzięcia ujęte w Programie Rewitalizacji są ściśle powiązane z obowiązującą Strategią Rozwoju Miasta Kobyłka do roku 2030.

Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne lub środowiskowe), realizowane na rzecz społeczności, przestrzeni i gospodarki miejskiej.

Obszar zdegradowany to taka część miasta, w której oprócz problemów społecznych zidentyfikowano problemy jeszcze innego rodzaju. W przypadku Kobyłki – problemy przestrzenno-funkcjonalne. Diagnoza pokazała, że w obydwu przypadkach jest to teren całego miasta. Wytyczony obszar zdegradowany obejmuje większą część miasta. Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje 277,16 ha, co stanowi 14,1% powierzchni Miasta Kobyłka.

Rys. nr 1. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji

*Granatową linią przerywaną zaznaczono obszar Miasta Kobyłka, na brązowo oznaczono obszar zdegradowany, na niebiesko obszar rewitalizacji

Wyznaczono cztery główne cele rewitalizacji, ze wskazaniem na jeden wspólny i główny element tych celów: *poprawa jakości życia mieszkańców*, któremu w zasadzie można przypisać wszystkie cele operacyjne jak również zadania i projekty rewitalizacji. Główne pola działań interwencyjnych na rzecz wyprowadzenia obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego równoważą działania społeczne, wliczając w to działania edukacyjne, integracyjne, akcje społeczne, z działaniami o charakterze inwestycyjnym. Jednym ze wskazanych przedsięwzięć zaproponowanych do realizacji, związanych z ochroną zabytków, jest Centrum aktywności społecznej w zmodernizowanym obiekcie zabytkowym przy Rumuńskiej 2 - (projekt U2).

Opis: utworzenie centrum aktywności społecznej, świadczącego usługi społeczne, kulturalne, prozdrowotne. Działalność skierowana do wszystkich, szczególnie do zagrożonych wykluczeniem.

Przewidywany okres realizacji: 2018 - I etap: ekspertyza architektoniczno-budowlana, inwentaryzacja, wystąpienie do Konserwatora Zabytków o rekomendacje; Etap II (uzależniony od wyników etapu I) 2019-2023 przygotowanie budynku do nowej funkcjonalności.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kobyłka

Obecnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kobyłka zostało przyjęte uchwałą nr XXXIX/323/2021 Rady Miasta Kobyłka z dnia 23 sierpnia 2021 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych miasta, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium opisano środowisko kulturowe miasta, w tym rozwój historyczny miasta, obiekty chronione – obiekty objęte ochroną konserwatorską oraz przedstawiono charakter miasta jako wartość kulturową.

W dokumencie opisano obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. Obowiązek ochrony środowiska kulturowego wynika z przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które ustalają nadzór Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nad wszelkimi działaniami w obrębie obiektów zabytkowych lub ich sąsiedztwie.

Na obszarze Miasta Kobyłka ochronie podlegają obiekty i obszary, które wskazuje się do ochrony i opieki jako dziedzictwo kulturowe, w ramach następujących form:

- obiekty i tereny wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- stanowiska archeologiczne.

Wyznaczone generalne zasady ochrony wartości zabytkowych, którym należy podporządkować kształtowanie zagospodarowania przestrzennego w obszarach dziedzictwa kulturowego oraz w ich sąsiedztwie:

- zachowanie i konserwacja zabytkowej substancji,
- zachowanie zabytkowego układu urbanistycznego i kompozycji przestrzennej,
- rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych oraz przekształcenia zabytkowej zabudowy oraz zagospodarowania terenu jak: renowacja i modernizacja, rekonstrukcja fragmentów historycznych, usunięcie elementów zmieniających historyczną kompozycję wyłącznie według wytycznych konserwatorskich,
- zaleca się wymóg poprzedzenia prac planistycznych oraz rewaloryzacyjnych obszarów oceną stanu i funkcjonowania obszaru, opartą na analizach i studiach, łącznie ze studiami krajobrazowymi i panoram,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem i przesłaniających obiekty zabytkowe, w tym ograniczenie lokalizowania naziemnych obiektów infrastruktury technicznej, dostosowanie charakteru nowej zabudowy na działkach sąsiednich do obiektów zabytkowych w zakresie skali bryły, podziału elewacji, wysokości itp.,
- ograniczenie dowolności w stosowaniu rozwiązań technicznych, materiałów i kolorystyki, w tym nawierzchni, a także materiału roślinnego,
- ograniczenie wprowadzania reklam i informacji wizualnej, również w bezpośrednim sąsiedztwie,
- zakaz podziałów wtórnych działek, na których znajdują się obiekty zabytkowe,
- uwzględnianie wymogów ochrony archeologicznej,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury,
- dopuszczenie w uzasadnionych przypadkach odstępstwa od zasad ochrony określonych w studium, wyłącznie w wyniku przeprowadzenia prac badawczych lub szczegółowych zaleceń konserwatorskich dot. przedmiotu ochrony oraz sposobu i zakresu jego ochrony.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ich zmianach oraz w decyzjach o warunkach zabudowy należy określić lub utrzymać następujące zasady istotne dla ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. W odniesieniu do obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków:

- wszelkie działania prowadzone przy obiektach i terenach wpisanych do rejestru zabytków muszą być prowadzone i uzgodnione zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

- uzgadnianie zamierzeń i działań inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który na wystąpienie właściciela przedstawia zalecenia konserwatorskie,
 - uzyskanie pozwolenia WKZ dla działań inwestorskich realizowanych w obiektach i nieruchomościach wpisanych do rejestru zabytków (również dla których wydanie pozwolenia na budowę nie jest wymagane).
2. W odniesieniu do obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków – ochrona obiektów na zasadach określonych w mpzp.
3. W stosunku do objętych ochroną konserwatorską stanowisk archeologicznych:
- szczegółowe wytyczne i granice stref ochrony konserwatorskiej dla zabytków archeologicznych będą ustalane na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - ilość stanowisk oraz zasięgi stref ochrony konserwatorskiej przewidziane do uwzględnienia w planach zagospodarowania przestrzennego, na skutek nowych odkryć, ustaleń lub uzupełniania ewidencji, mogą w następnych latach ulec zmianie,
 - realizacja planowanej inwestycji jest uzależniona od przeprowadzenia na koszt inwestora lub właściciela nieruchomości archeologicznych badań wykopaliskowych i zapewnienia stałego nadzoru archeologicznego.
4. W granicach strefy B ochrony konserwatorskiej:
- a) Wszelkie zagospodarowanie, zabudowa i użytkowanie w granicach strefy B musi zmierzać do:
- zachowania historycznego układu ulic i placów oraz historycznych linii zabudowy;
 - zachowania historycznego układu otoczenia kościoła pw. Świętej Trójcy;
 - rewaloryzacji i modernizacji zabytkowej zabudowy oraz zabudowy o lokalnych wartościach kulturowych;
 - dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie lokalizacji, skali, bryły, zachowania podziałów parcelacyjnych oraz nawiązania form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej;
 - porządkowania przestrzeni, biorąc w szczególności: nawierzchnie, detal architektoniczny, stopniową eliminację napowietrznych linii elektroenergetycznych i telefonicznych oraz dążenie do ujednolicenia tablic reklamowych;
 - dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu poprzez lokowanie głównie programu usług kultury i usług publicznych;
 - utrzymania powiązań przestrzennych historycznego centrum z otaczającymi zespołami zabudowy poprzez osie perspektywiczne;
 - podkreślenia promienistego układu dawnych ulic poprzez wprowadzenie ciągów zieleni przyulicznej;
 - utrzymania charakteru i formy parku podworskiego z zakazem parcelacji terenu.
- b) W obrębie strefy B ustala się obowiązek zgłoszenia właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków wszelkich inwestycji związanych z rozbudową, nadbudową i przebudową obiektów istniejących oraz realizacji nowych inwestycji wpływających na przestrzeń.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, którą należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

5.2.1. Charakterystyka miasta

• Położenie geograficzne²

Miasto Kobylka jest to gmina miejska położona w centralnej części województwa mazowieckiego, w powiecie wołomińskim, ok. 17 km od centrum Warszawy w kierunku płn.-wsch. Zlokalizowane jest na Równinie Wołomińskiej, w centralnej części Niziny Mazowieckiej. Kobylka graniczy od płn., wsch. i pld. – z miastem i gminą Wołomin, od pld.-zach. – z miastem Zielonką, od zach. – z miastem Marki i od płn. – z gminą Radzymin.

Miasto ma dogodne połączenia kolejowe oraz autobusowe ze stolicą. Przebiega przez nie linia kolejowa relacji Warszawa-Tłuszcz-Białystok – granica państwa oraz droga wojewódzka nr 634 łącząca miasto z Warszawą, Zielonką, Wołominem, Tłuszczem i Wólką Kozłowską. Trasa Via Baltica ułatwiła zewnętrzne powiązania komunikacyjne z granicą państwa i krajami nadbałtyckimi.

• Środowisko przyrodnicze³

Pod względem przyrodniczym miasto związane jest z aktywnymi przyrodniczo obszarami od pld., wsch. i płn., głównie z dolinami rzek: Czarnej i Długiej oraz kompleksami leśnymi gminy Wołomin i Radzymin, a także od zach. – z terenami leśnymi gminy Marki i Zielonka. Tworzą one zwarty obszar przyrodniczy aglomeracji warszawskiej nazwany Warszawskim Obszarem Chronionego Krajobrazu. W skali kraju szczególnie aktywną biologicznie strukturą krajobrazu jest dolina Wisły oraz dolina Bugo-Narwi z Zalewem Zegrzyńskim, z którymi to obszarami Kobylka łączy się przez doliny rzek Czarnej i Długiej oraz lasy przechodzące w 4,5 km szerokości kompleks ciągnący się wzdłuż wsch. brzegu Wisły.

Powierzchnie leśne otaczające miasto stanowią integralną część kompleksów położonych w sąsiednich gminach. Kompleksy te są istotnym ogniwem powiązań przyrodniczych środowiska leśnego między lasami Puszczy Białej, Nieporętu, Strugi, Pasa Otwockiego i lasami Garwolińskimi. Na wsch. od miasta Kobylka (około 20 km od jej wsch. granicy) zaczyna się obszar Zielonych Płuc Polski.

Obszar miasta charakteryzuje się stosunkowo mało urozmaiconą rzeźbą terenu. Różnica wysokości wynosi 13,2 m. Najwyżej położony punkt – 101,8 m n.p.m. stanowi szczyt wydmy w płn. części miasta. Generalnie teren łagodnie wznosi się z płn.-zach. na pld.-wsch. osiągając wysokość 99,2 m n.p.m. w rejonie rezerwatu Grabicz. Podstawowym elementem rzeźby na terenie miasta są wydmy (w płn. części, głównie na terenach leśnych), doliny i lokalne obniżenia – na ogół płytkie, o zróżnicowanej powierzchni, często rozległe – występujące w zach. i środkowej części miasta. Większe obniżenia odwadniane są rowami, mniejsze na ogół pozostają zagłębieniami bezodpływowymi. W rzeźbie terenu wyraźnie zaznaczają się wyrobiska

² Strategia Rozwoju Miasta Kobylka do roku 2030, grudzień 2015 r., źródło: http://www.kobylka.pl/sites/default/files/strategia_miasta_kobylka_cz_ii_strategiczna_28.01.2016-1.pdf. (data dostępu: 01.04.2017)

³ Strategia.... ibidem

surowców ilastych o głębokości 2-3 m wypełnione wodą, zgrupowane w zach. i pld. części miasta. Wyróbiska związane z eksploatacją piasków występują w pln.-wsch. i środkowej części miasta. W pld.-wsch. części występują wyróbiska potorfowe, wypełnione wodą. Jedno ze względu na walory i funkcje przyrodnicze uznane zostało za rezerwat przyrody pod nazwą „Grabicz”.

Na terenie miasta Kobyłka występują następujące formy ochrony przyrody:

- rezerwat faunistyczny „Grabicz”, zlokalizowany w pld.-wsch. części miasta wewnątrz kompleksu leśnego,
- Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu, który obejmuje tereny lasów na pln. i pld. miasta oraz pas terenów z pld. na pln.-zach. między Maciołkami i obszarem zurbanizowanym oraz zach. fragment terenu Kobyłaka-Turowa,
- pomniki przyrody – 22 pomniki przyrody ożywionej (drzewa, głównie dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, brzoza czarna, sosna pospolita, graby, modrzew i jesion oraz gład narzutowy amfibolit – w pobliżu leśniczówki Grabicz) oraz 1 pomnik przyrody nieożywionej (gład narzutowy),
- lasy ochronne,
- leśny kompleks promocyjny „Lasy Warszawskie: (LKP).

• Instytucje kultury i organizacje działające w sferze kultury⁴

Na obszarze miasta Kobyłka funkcjonują instytucje kultury, które wspierają działania Miasta w zakresie szeroko pojętej działalności kulturalno-oświatowej proponując mieszkańcom pełen zakres usług, świadczonych na najwyższym, profesjonalnym poziomie. Wśród placówek wyróżniających się oraz proponujących najszerszą ofertę kulturalną w Kobyłce są:

– **Miejski Ośrodek Kultury w Kobyłce** – jest placówką oferującą szeroki wachlarz zajęć. Organizuje wiele koncertów, festiwali, przeglądów artystycznych czy przedstawień teatralnych. W MOK działa 40 sekcji, oferujących: zajęcia taneczne, naukę gry na instrumentach, zajęcia wokalne, zajęcia plastyczne, warsztaty aktorskie, szkołę cyrkową, robotykę lego, zajęcia w teatrze amatorskim, warsztaty dziennikarskie, zajęcia w Dziecięcej Akademii Nauki, zajęcia w zespole artystycznym „Zgrana Paka” oraz chór miejsko-parafialny „Cantanti”. Dla mieszkańców starszych przy MOK działa Klub Seniora oraz Uniwersytet III Wieku. Ponadto działa Telecentrum, oferujące mieszkańcom Miasta bezpłatny dostęp do Internetu oraz 6 w pełni wyposażonych stanowisk komputerowych.

– **Miejska Biblioteka Publiczna w Kobyłce** – oferuje bogaty i różnorodny księgozbiór, atrakcyjny zarówno dla najmłodszych czytelników, młodzieży, jak i dorosłych czytelników. W placówce znajduje się czytelnia oraz wypożyczalnia kaset audiowizualnych i płyt DVD. W 2006 r. otwarto czytelnię internetową. Oprócz statutowej działalności biblioteka współpracuje z lokalnymi szkołami i stale organizuje atrakcyjne lekcje biblioteczne. Pracownicy biblioteki organizują także cykle spotkań, które przybliżają uczniom polskie tradycje oraz wystawy, będące uzupełnieniem programu nauczania. Dla dzieci i młodzieży, które spędzają wakacje oraz ferie zimowe w Mieście, biblioteka organizuje turnieje, konkursy literackie i plastyczne oraz pokazy filmów animowanych i fabularnych. Biblioteka oferuje również bogaty wachlarz bezpłatnych zajęć edukacyjnych dla najmłodszych takich jak: Klub Niedźwiadka Opowiadka, Mała Akademia Teatru oraz bezpłatne lekcje języka angielskiego.

Wśród cyklicznych imprez kulturalnych o znaczeniu ponadlokalnym, także międzynarodowym, w Kobyłce odbywają się dwa festiwale:

- Międzynarodowy Festiwal Perła Baroku od 2008 r.,
- Festiwal Wielkopostny od 2013 r.

Niemniej znanym wydarzeniem kulturalnym organizowanym w Bazylice Świętej Trójcy jest coroczny, odbywający się w święto Trzech Króli, Koncert Trzech Chórów. Organizatorem wydarzenia jest Miejski Ośrodek Kultury w Kobyłce zaś współorganizatorem Chór „Cantanti”. Dodatkowo na terenie miasta działa Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej SARMACJA.

⁴ Strategia.... ibidem

5.2.2. Zarys historii miasta⁵

Kobyłka leży na terenie tzw. Mazowsza bliższego, którego głównym miastem do ok. 1300 r. – gdy założono Warszawę, był Płock powstały przed 966 r. Pierwsze, sporadyczne ślady osadnictwa pochodzą VI i VII w. i są to ślady osadnictwa słowiańskiego, pod wpływem zachodnim (mieszkańcy Wielkopolski najechanej w XI w. przez czeskiego księcia Brzetysława). Do państwa wielkopolskich Polan tereny mazowieckie zostały przyłączone zapewne w X w., jeszcze przed przyjęciem chrztu przez Mieszka I. Proces inkorporacji Mazowsza do Polski był długotrwały, a Mazowszanie czujący swoją odrębność kulturową, długo utrzymywali niezależność od władców polskich. Główny gród Mazowsza bliższego, po 966 r. stał się ośrodkiem misji chrystianizacyjnej dla tych terenów. Już w 1075 r. utworzono tu biskupstwo. Z powodu niezależności państwowej Mazowsze narażone było na liczne najazdy wojsk jaćwieskich, litewskich i pruskich, a po sprowadzeniu na ziemię chełmińską Krzyżaków – również łupieżczych najazdów zakonu.

Od momentu przeniesienia siedziby króla Polski do Warszawy (1596 r.) Mazowsze stało się centrum państwa, a co się z tym wiąże stało się najbardziej narażone na najazdy i zniszczenia wojenne, np. potop szwedzki wraz z epidemiami doprowadził do wyludnienia niektórych obszarów mazowieckich. Wśród mieszkańców Mazowsza stosunkowo liczna była uboga szlachta zagrodowa, której styl życia przypominał styl życia chłopów. Jej sytuacja pogorszyła się jeszcze bardziej podczas zaborów, ponieważ właśnie szlachtę, obwinianą za zrywy narodowościowe, poddawano najostrzejszym represjom, przesiedlano, zabierano majątki, karano grzywnami. Gospodarczy rozwój Mazowsza nastąpił w latach 40. i 50. XIX w., kiedy na znaczeniu zyskał przemysł spożywczy, gorzelniczy, włókienniczy, młynarski.

Kiedy po wyniszczającej I wojnie światowej Polska odzyskała niepodległość, Mazowsze znajdowało się w fatalnej sytuacji gospodarczej i ekonomicznej, którą starało się nadrobić w czasie dwudziestolecia międzywojennego. II wojna światowa spowodowała znaczne ruchy migracyjne ludności Mazowsza, ludność wiejska zasiedlała wyludnioną przez wojnę i powstanie Warszawę, a dotychczasowi mieszkańcy stolicy bardzo często nie wracali już do swoich dawnych domów i emigrowali w inne rejony Polski.

Ziemię, na których znajduje się obecnie miasto Kobyłka należą do historycznego Mazowsza. Tereny miasta, położone daleko od centrów gospodarczych i politycznych, w średniowieczu pokryte były lasami, bagnami i torfowiskami. W XII w. leżała tu wieś złożona z kilku chałup. W XIII w. gęstość zaludnienia wynosiła 1 osobę na 1 km². Jeszcze w XVI w. region należał do najsłabiej zaludnionych i zagospodarowanych obszarów Mazowsza.

Najstarsza wzmianka historyczna o Kobyłce pochodzi z 1415 r. i dotyczy parafii datowanej na pocz. XV w. Istniejąca osada – własność rycerska – nosiła pierwotnie nazwę Targowa Wola – sprzedawano tu konie. Później używano nazw Kobelka, Kobyłka, Kobiałka. W XVIII w. próbowano wprowadzić nazwę Załuszczyn – od rodziny Załuskich.

Teren podlegał władzy kościelnej archidiakonatu pułtuskiego diecezji płockiej. Sama wieś pierwotnie należała do Księstwa Mazowieckiego. Po wcieleniu Mazowsza w 1526 r. do Korony Kobyłka znalazła się w województwie mazowieckim, w ziemiach warszawskiej i nurskiej. Stanowiła tzw. królewszczyznę, czyli dobra państwowe należące do królowej Bony. W 2 poł. XVI w. ponownie była wsią rycerską w rękach Stanisława Mińskiego – wojewody łęczyckiego, podkanclerzego wielkiego koronnego. Ówczesny, drewniany kościół nosił wezwanie św. Anny.

W XVII w. wieś, z rozległym majątkiem obejmującym wsie Turów, Marcinków, Hur, Kobyłak, Nadarzyn oraz okoliczne bory, należała do rodziny Opackich. W poł. XVII w. region objęły duże zniszczenia związane z „potopem” szwedzkim – garnizon szwedzki stacjonujący w Warszawie dokonywał wypadów w okolice w celu zdobycia zaopatrzenia. Na pocz. XVIII w. podczas wojny północnej Szwedzi po raz drugi nawiedzili region. Podjazdy szwedzkie grabiły okolice, zbierając żywność, konie i bydło dla głównej armii. Splądrowały wtedy m.in. Wołomin, Kobyłkę i Klembów.

⁵ M. Kresa, Historia osadnictwa mazowieckiego, źródło: <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=&l4=mazowsze-historia-osadnictwa>, Historia kobyłki, źródło: <http://kobyłka.tylko.to/strona/kobyłka/historia.htm>, <http://www.kobyłka.pl/historia>

W latach 20. XVIII w. bracia Załuscy: Marcin, Józef Andrzej i Andrzej Stanisław Kostka mieli wspólne plany utworzenia w Kobyłce rodzowego ośrodka umysłowego i kulturalnego. Planowali przemianowanie Kobyłki na Załuszczyń, budowę świątyni i biblioteki. Orędownikiem realizacji dzieła do końca pozostał sufragan płocki, często mieszkający w Kobyłce, biskup Marcin Załuski. Z jego inicjatywy zrealizowano budowę kościoła Świętej Trójcy oraz powołano jezuicki ośrodek misyjny. Przy ośrodku powstał dom rekolekcyjny i drukarnia jezuitów. Zamyśłem Marcina Załuskiego było także założenie kalwarii. Wytoczono jej szlak i wybudowano część stacji drogi krzyżowej – wzdłuż ulic.

Budowę kościoła – „perły baroku” – przeprowadzono w latach 1740-1741 wg projektu Guido Antonio Longhi. Po zach. stronie świątyni stanął pałacyk, ponadto dwa eremy – dla szlachetniejszych pielgrzymów oraz karczma dla przyjezdnych. Wszystkie te obiekty zostały rozebrane w okresie międzywojennym. Biskup Marcin Załuski chciał utworzyć w Kobyłce ośrodek misyjny na wzór włoskich. W 1751 r. uzyskał przywilej królewski nadający wsi prawa miejskie, zmieniający jednocześnie jej nazwę na Załuszczyń. Nadanie i nowa nazwa nie przyjęły się, wieś pozostała Kobyłką. W 1753 r. ordynariusz zatwierdził przy kościele misję jezuicką, zwaną Misio Załusciana, a w 1754 r. – dokumentem papieskim przekazał jezuitom „zarząd spraw duchowych i doczesnych z jednoczesnym przejściem przywilejów majątkowych”. W 1765 r. biskup osiadł na stałe w Kobyłce, zrzekając się godności świeckich i kościelnych. Wstępując do zakonu Jezuitów całe dobra kobyłkowskie przekazał zakonowi. Jezuita władali wsią w latach 1755-1773.

Jezuitom urządzono cele nad nawami bocznymi kościoła. Pierwszym superiorem został ojciec Ludwik de Lupia, którego w 1765 r., po zrzeczeniu się wszystkich godności i po powrocie do stanu zakonnego, zastąpił Marcin Załuski. Zakonnicy otrzymali w zarząd parafię, zobowiązani byli do sprawowania posługi duszpasterskiej, a niezależnie od tego prowadzili działalność misyjną w całej diecezji płockiej. Organizowali tzw. misje ludowe – msze na wyjazdowych mszach organizowanych w okolicznych osadach. W niedziele i święta nauki odbywały się kościele parafialnym w Kobyłce.

W 1756 r. Marcin Załuski urządził w Kobyłce drukarnię, gdzie drukowano broszury służące pomocą w jezuickich pracach misyjnych. Drukarnia była traktowana jako filia warszawskiej drukarni jezuitów, dlatego nie zachowały się książki, na których jako miejsce druku podano Kobyłkę. Działała do 1773 r. Według księdza Weissa (kościół parafialny Świętej Trójcy w Kobyłce pod Warszawą przez ks. Marcelego Weissa z ilustracjami, Warszawa 1901) drukarnia mieściła się w nieistniejącym dzisiaj domu, na zach. od kościoła, w którym mieszkał Załuski zanim urządzono mu pomieszczenia mieszkalne przy kościele. Budowę dwóch domów – dla kobiet i mężczyzn – stanowiących ośrodek rekolekcyjny „dla wykwintnej i swawolnej Warszawy” ufundował Marcin Załuski w 1766 r. Tu również, wg niektórych źródeł, miał się znajdować ośrodek rekolekcyjny dla kapłanów diecezji. W tym okresie do Kobyłki przyjeżdżali dostojnicy państwowi i kościelni, biskupi i posłowie zagraniczni. „Ćwiczeniom duchowym” oddawali się podobno sami królowie: August III i Stanisław August Poniatowski oraz wielu możnych ówczesnych czasów: senatorów i posłów.

W 2 poł. XVIII w. miejscowość liczyła około tysiąca mieszkańców. Po I rozbiorze Polski (1772 r.) nastąpił okres ożywienia politycznego i gospodarczego, które objęło również tereny Kobyłki. Po kasacie zakonu w 1773 r. wszystkie dobra misji przeszły na własność Komisji Edukacji Narodowej, a Kobyłka została nadana przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego wojewodzie kaliskiemu Augustowi Sułkowskiemu, który w 1778 r. sprzedał dobra hrabiemu Aleksandrowi Unrugowi, staroście hamersztyńskiemu, administratorowi generalnemu mennicy warszawskiej. Ten, jeszcze w tym samym roku część majątku łącznie z kościołem, przekazał bernardynom.

W 1776 r. Francuz Gautie de Salgues zorganizował tu szkołę rolniczą, gdzie hodowano jedwabniki. Natomiast w 1778 r. hrabia Aleksander Unrug założył warsztaty tkackie pasów kontuszowych, tzw. persjarnię, wytwarzającą pasy jedwabne i zło lite – kontuszowe oraz dla gwardii koronnej. Konkurowały one z innymi tego typu wyrobami, szczególnie pasami wytwarzanymi w Słucku i Buczaczu. Warsztaty przeniesiono z Grodna, po upadku manufaktur podskarbiego litewskiego Tyzenhauza. Persjarnia prowadzona była przez Christiana Bluma i Francuza – Szczepana Filsjeana. Kierownictwo nad warsztatami sprawował mistrz tkacki, Francuz – Franciszek Selimand. Manufaktura, posiadająca 24 warsztaty tkackie, produkowała miesięcznie

60 pasów znakowanych symbolem „kobyłki” lub pochyłymi literami „FS”. W końcu XVIII w. Kobyłka była też modną miejscowością wycieczkową dla młodzieży warszawskiej, którą przyciągała karczma w rynku.

Żywa działalność przemysłowa i związany z nią rozkwit miejscowości zostały nagle przerwane zawieruchą wojenną Powstania Kościuszkowskiego. Mieszkańcy Kobyłki samorzutnie wystąpili przeciw zaborcom w kwietniu 1794 r., kiedy rozpoczęło się powstanie w Warszawie. Zaatakowali i zdobyli tabor kozacki. Przywódcą zrywu był dyrektor manufaktury pasów Szczepan Filsjean, który zginął w następnej potyczce, zaś powstańcy ponieśli znaczne straty. Kilka miesięcy później, 26 października 1794 r. pod Kobyłką rozegrała się przedostatnia bitwa Powstania – z korpusem wojsk rosyjskich dowodzonym przez generała Aleksandra Suworowa. Bój rozegrał się na obszarze od kościoła Św. Trójcy i cmentarza parafialnego, poprzez dzisiejsze dzielnice Mareta i Maciołki, aż po wydmy leśne w Zielonce. Bohaterska postawa powstańców osłoniła odwrót pozostałym wojskom korpusu gen. Stanisława Mokronowskiego i umożliwiła obronę Pragi. Miejscowa ludność pochowała 450 poległych polskich i litewskich żołnierzy na uroczysku zwanym Kąpiel, usypując kurhan, który przetrwał do 1830 r. W 1881 r. uroczysko włączono w granice cmentarza. Bitwa 1794 r. spowodowała zniszczenie miejscowości, w tym persjarni i jednej z wież kościoła (odbudowaną dopiero w 1970 r.), w dalszej konsekwencji regres w rozwoju osady.

Trzeci rozbiór Polski w 1795 r. ukształtował niekorzystnie granice zaborów na tym terenie, utrudniając odbudowę zniszczeń wojennych. Kobyłka znalazła się w zaborze austriackim, odcięta granicą państwową od Warszawy, naturalnego centrum Mazowsza. W mieście usytuowano austriacką komorę celną, zaś Kobyłka utraciła przywilej miejski.

Po klęsce Prus w wojnie z Napoleonem ziemie zaboru pruskiego na Mazowszu znalazły się w Księstwie Warszawskim (1807-1815), weszły w skład departamentu warszawskiego. Taki podział utrzymał się również po upadku Napoleona i likwidacji Księstwa Warszawskiego. W 1812 r. przez teren powiatu przechodziła część wojsk francuskich w wielkiej wyprawie na Moskwę. Wycofujące się wojska francuskiego korpusu stoczyły tu w 1813 r. potyczkę z wojskami rosyjskimi.

Królestwo Polskie w latach 1815-1830 przeżywało szybki rozwój. Powstanie Listopadowe, które wybuchło w Warszawie 29 listopada 1830 r., a zimą i wiosną 1831 r. przerodziło się w regularną wojnę polsko-rosyjską objęło swoim zasięgiem również część obecnych terenów miasta. W 1867 r. podzielono powiat stanisławowski, w którym znajdowała się Kobyłka, przypisując miasto do powiatu radzyńskiego. Taki stan administracji przetrwał do I wojny światowej.

Jak wspomniano dobra pojezuickie przekazano bernardynom, którzy przybyli tu w 1778 r. z prowincji małopolskiej i stworzyli w Kobyłce rezydencję – na co pozwalał reprezentacyjny charakter obiektu. Do parafii należały wsie Marki, Słupno, Nadma, Czarna, Ostrowce, Zagoścień, Kobylak, Turów, Maciołki, Duczki i Lipiny. W wyniku reorganizacji kościelnej po rozbiorach, w 1818 r. Kobyłka przeszła do Archidiecezji Warszawskiej. Po kasacie zakonu bernardynów w 1864 r., w ramach represji carskich po powstaniu styczniowym, pozostał tu ostatni zakonnik, ale w charakterze kapłana świeckiego – ojciec Ubald Żukiewicz. Od 1873 r. parafię prowadziło już duchowieństwo świeckie. Do jej odrodzenia przyczynił się ksiądz Franciszek Ksawery Marmo, kanonik honorowy kolegiaty kaliskiej.

W XIX w. właściciele części dóbr, które nie zostały przekazane bernardynom, zmieniali się często. W 1817 r. Unrug sprzedał majątek Józefowi Rautenstrachowi – gen. brygady wojsk królestwa, który w latach 1813-1843 był również prezesem Dyrekcji Teatrów i Widowisk. W 1827r. kupił je sędzia Wincenty Topór – Matuszewski, który wznosił w 1837 r. na nowym cmentarzu parafialnym, kaplicę pw. św. Filomeny. W 1827 r. Kobyłka liczyła 28 domów i 266 mieszkańców. W 1846 r. majątek przejęła córka Matuszewskiego – Juliana Pieniążkowa. Jej mąż, Witali Pieniążek, uwłaszczył chłopów i przeprowadził sprawiedliwy podział ziemi między wsią i dworem. Wydzielił też grunty wspólnego użytkowania, zwane serwitutami – w okolicy przystanku kolejowego Ossów.

W 1875 r. Pieniążkowie odsprzedali majątek przedsiębiorcom warszawskim: spółce Ludwik Rau i Moszek Kierszbaum, nastawionej na uzyskanie dużych zysków. W tym czasie całkowicie wycięto miejscowy las rozciągający się od Kobylaka do Nadmy oraz w 1878 r. przeprowadzono kolejną parcelację. Miejscowi włościanie nabyli wówczas część gruntów, stając się znaczącą grupą obywateli wsi. W 1882 r. resztę majątku

wraz z ogrodem jezuitów, kupił spolonizowany Węgier Józef Orszagh, posiadający w Warszawie dom handlowy. Resztówka rozparcelowanego po raz kolejny w latach 1926-1936, pozostała w rękach spadkobierców Orszaghów. W tym czasie proboszczem był już ksiądz Franciszek Marmo, który swą działalnością gospodarczą doprowadził do renowacji kościoła, budowy plebanii i uporządkowania cmentarza.

Na rozwój Kobyłki, jako miejscowości podmiejskiej, znaczący wpływ miał rozwój Warszawy, zwłaszcza wybudowanie bitej drogi z Warszawy do Radzimina, łączącej stolicę z Białymstokiem. Zaś kluczowe znaczenie miało uruchomienie w 1862 r. kolei warszawsko-petersburskiej. Kobyłka uzyskała nowe możliwości rozwoju, głównie przez ułatwiony zbyty produktów rolnych. Powstały też cegielnie wykorzystujące bogate pokłady gliny. Wyraźne zmiany cywilizacyjne nastąpiły dopiero w ostatniej ćwierci XIX w., kiedy po uwłaszczeniu chłopów (1864 r.) zaczął się rozwój przemysłu i gospodarki typu kapitalistycznego.

Pierwsza wojna światowa oszczędziła Kobyłkę. Po odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 r. przywrócone zostały w dawnych granicach powiaty radzyński, miński i warszawski. W sierpniu 1920 r. tereny powiatu radzyńskiego był miejscem Bitwy Warszawskiej. Tędy szło główne uderzenie bolszewików na stolicę. Walki toczyły się wzdłuż rzeki Czarnej i Długiej.

Czasy II Rzeczypospolitej były okresem rozwoju gospodarczo-społecznego. Dobrze rozwijało się szkolnictwo. W latach 1917-1939, dzięki dobrej komunikacji i zdrowemu klimatowi Kobyłka nabrała charakteru ośrodka wypoczynkowego dla stolicy. W 1921 r. miejscowość liczyła 85 domów i 535 mieszkańców.

Podczas II wojny światowej teren miasta administracyjnie należał do dystryktu warszawskiego Generalnej Guberni. Od początku okupacji organizował się tu podziemny ruch oporu. Początkowo była to głównie Organizacja Wojskowa „Wilki”. Na początku 1940 r. ukonstytuowały się w powiecie struktury Związku Walki Zbrojnej. Konspiracyjną działalność prowadziła też Narodowa Organizacja Wojskowa podlegająca Stronnictwu Narodowo-Demokratycznemu. Ośrodkami działalności NOW były Wołomin, Radzymin, Kobyłka i Jaków. Część żołnierzy tej organizacji w 1942 r. włączyła się do Armii Krajowej, a część działała w nowo utworzonych Narodowych Siłach Zbrojnych. Ośrodkiem NSZ był Wołomin, a oddziały organizacji działały m.in. w Kobyłce. Organizował się również konspiracyjny ruch ludowy. 30 lipca 1944 r. na teren powiatu radzyńskiego wkroczyły wojska sowieckie – 3 Korpus Pancerny. Jednostki AK uczestniczące w Akcji „Burza” przemianowano na pododdziały 32 Pułku Piechoty AK, wchodzącego w skład 8 Dywizji. Ich działania bojowe zbiegły się z walkami, które prowadził na tym terenie 3 Korpus Pancerny. Bitwa w rejonie Radzimina i Wołomina, była największą bitwą pancerną na ziemiach polskich w II wojnie światowej. Zakończyła się klęską 3 Korpusu. Na polach bitwy pozostało ok. 300 zniszczonych czołgów sowieckich.

Po II wojnie światowej, w 1950 r., Kobyłka liczyła 5 212 mieszkańców. Znalazła się w przywróconym w dawnych granicach, powiecie radzyńskim, od 1952 r. – wołomińskim. W 1957 r. uzyskała prawa osiedla, a w 1961 r. liczyła już 8 592 mieszkańców. W 1962 r. zbudowano drogę Warszawa-Wołomin, która przyczyniła się do rozwoju miasta. W 1969 r. Kobyłka uzyskała prawa miejskie. W 1986 r. liczyła ona 12 586 mieszkańców. W 1992 r. włączono do niej część osiedla Turów i Kobyłak. Obecnie Miasto Kobyłka liczy 24 217 mieszkańców.

5.3. Dziedzictwo materialne

Krajobraz kulturowy miasta Kobyłki ukształtowany został w oparciu o następujące uwarunkowania, mające wpływ na aktywność społeczną i ekonomiczną regionu w czasach historycznych:

- stosunkowo późne zagospodarowanie osadnicze terenów,
- sąsiedztwo dużego ośrodka miejskiego, od pocz. XVII w. – stolicy kraju,
- znaczne zniszczenia w wyniku działań II wojny światowej.

• UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA KOBYŁKA⁶

Układ urbanistyczny to przestrzenne założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg.

W wypadku Kobyłki zachowała się struktura przestrzenna miasta, będąca wynikiem nawarstwień z różnych okresów, zaś w niewielkim stopniu – jego historyczna zabudowa. Układ urbanistyczny miasta oparty jest na układzie promienistym w stosunku do historycznego centrum z zachowanymi przebiegami dawnych dróg, prowadzących do Warszawy, Wołomina, Radzyna.

Centralnym punktem i dominantą architektoniczną jest kościół pw. Świętej Trójcy. Stąd rozchodzą się drogi, niektóre wytyczone w XV w., które dziś są ulicami między częściami współczesnego osiedla: Kościelna, Kraszewska, Radzyńska, Wygonowa, ks. A. Zagańczyka, Paschalisa, Napoleona, Graniczna, Źródnik, Belgijska, ks. F. Marmo i Al. Jana Pawła II.

Najstarsza część miasta to regularny prostokąt po płn.-wsch. stronie kościoła. Jest to dawne osiedle targowe. Środek prostokąta wypełniał wydłużony plac, widoczny w kartografii z 1 poł. XIX w., który zastąpiła ul. Kościelna, uregulowana zapewne w XX w. Po pld. stronie ul. Kościelnej znajdowała się niegdyś stara wieś włościańska. Obecnie wzdłuż ulicy brak zabudowy o wartościach historycznych. Po zach. stronie ww. placu, na płn.-zach. od kościoła rozciąga się park podworski z rozległym stawem w części pld.

Dawne centrum życia osady to trójkątny rynek, ob. skwer, który powstał między rozwidleniem dróg w kierunku Ząbek i Okuniewa. Na wsch. od rynku znajdował się dwór właścicieli majątku, którego fragmenty się zachowały. Na drodze z Warszawy do Wołomina, w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła zrealizowano dwa ronda, stanowiące dysharmonię przestrzenną w historycznej części miasta.

Cały powyższy obszar objęty jest strefą B ochrony konserwatorskiej. Istotne jest zachowanie i ucytelnienie pierwotnego układu funkcjonalnego najstarszej części miasta z zachowaniem dominacji bryły kościoła oraz parkiem podworskim.

Teren obecnego miasta w czasach historycznych zajmowała ww. wieś przy kościele oraz szereg przysiółków. Do najstarszych należały: Maciołki, Kobyłak, Ulasek, Nadarzyn, Marcinków. Z czasem również pojedynczym zagrodom nadawano nazwy jak Brzozówka, Grabicz, Chór, Nowiny. W okresie parcelacji majątku ziemskiego właściciele poszczególnym terenom nadawali imiona swoich dzieci, powstały wówczas: Antolek, Jędrzejek, Piotrówek, Stefanówka.

⁶ Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kobyłka, 2001 r., źródło: <http://docplayer.pl/18085863-Zarząd-miasta-kobylka-studium-uwurunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego-miasta-kobylka.html>

• ZIELEŃ ZORGANIZOWANA: PARKI, CMENTARZE

Zabytkowe parki i cmentarze z zachowanym układem alejek i ścieżek, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Istotne są również cmentarze nieczynne, które należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, a także oznakować tablicami informacyjnymi. Opieka nad nimi polega na zachowywaniu i uczynianiu pierwotnego układu, ale również na opiece nad roślinnością.

Cmentarz założony został w 1803 r., kilkakrotnie poszerzany. W 1881 r. – w obręb cmentarza włączono uroczysko Kąpiel (między ulicami Syrokomli i Słowackiego), ze zbiorową mogiłą poległych w 1794 r. w powstaniu kościuszkowskim. W 1901 r. powiększono cmentarz o grunt darowany przez właściciela majątku – Orszagha. Teren jest ogrodzony – ogrodzenie i brama główna z 1 poł. XIX w. Ochronie podlega starodrzew.

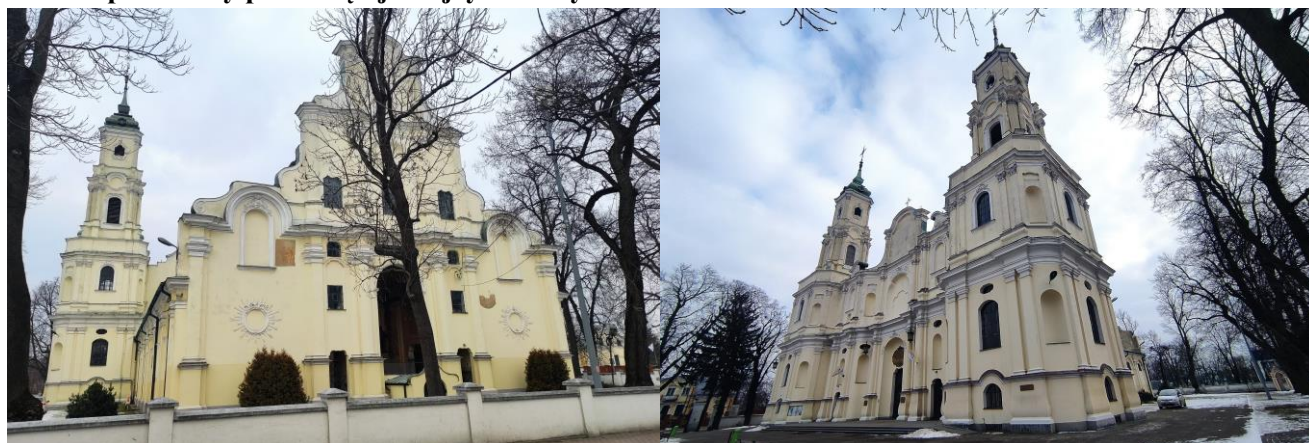
Na terenie cmentarza znajdują się nagrobki datowane na czas powstania – do poł. XX w., w tym nagrobki osób zasłużonych dla kraju i miejscowości, jak ksiądz Franciszek Marmo, Feliks Montwiłł, pisarz Stanisław Szpotański, komendant obwodu radzyńskiego AK, major Witold Kitkiewicz i inni, ponadto:

- zbiorowa mogiła z 1794 r.,
- kaplica grobowa Matuszewskich i Pieniążków z 1837 r., z herbami Topór i Odrowąż,
- kaplica grobowa rodziny Orszaghów z 1927 r., neoromańska, z głazów granitowych,
- zbiorowa kwatera żołnierzy z 47 pułku piechoty kresowej broniących Kobyłki z 1920 r.,
- groby żołnierzy Armii Krajowej,
- kwatera dla pochówków prawosławnych z nagrobnymi tablicami pisanymi cyrylicą.

• DZIEŁA ARCHITEKTURY

Wśród dzieł architektury sytuują się zarówno obiekty chronione wpisem do rejestru zabytków, jak i wpisane w gminnej ewidencji zabytków. W Kobyłce jest ich stosunkowo niewiele. Prócz późnobarokowego kościoła o wybitnych walorach architektonicznych, zwanego „perłą baroku”, są tu dwie kaplice cmentarne oraz kilka, głównie willowych budynków, w części reprezentujących modernistyczny styl okresu międzywojennego.

Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy w Kobyłce⁷

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy

Jedna z najwspanialszych budowli barokowych na Mazowszu. Wybudowany w latach 1741-53/54 według projektu i pod osobistym nadzorem lombardzkiego architekta Guido Antonio Longhi. Fundatorem budowy był biskup Marcin Załuski, który konsekrował kościół w 1741 r. Freski na sklepieniu nawy głównej i ścian prezbiterium – Grzegorz Łodziński, po 1742 r. Wysadzona w 1944 r. wieża zach. odbudowana została w latach 1947-1951 ze zmianami w kształcie hełmu i okien w stosunku do stanu pierwotnego. W latach 1958-1961 miała miejsce konserwacja wnętrza (Władysław i Konstanty Tiuninowie). Pożar ołtarza głównego z obrazem Ostatnia Wieczerza na drzwiczkach tabernakulum – w 1971 r. W latach 1971-1973 ukończono

⁷ K. Guttmejer, Karta Architektury, 1982, zasoby WUOZ Warszawa

wieżę wsch. na wzór wieży zach. Ostatnie badania wykazały, że kościół powstał w jednej fazie i jego projektantem był jeden architekt (dawniej przypuszczano, że w drugiej fazie prace prowadził Jakub Fontana).

Jest to bazylika trójnawowa z dwiema czterokondygnacyjnymi wieżami po bokach fasady (elewacja płu.). Wieże nieco wysunięte przed lico ściany, wzniesione na rzutach kwadratów, w kondygnacjach zwężających się ku górze. Dach główny – dwuspadowy, dachy naw bocznych – pulpitowe. Trójprzęsłowa nawa główna z przeszłym chóru muzycznego – od płu., zajmująca połowę długości korpusu, nakryta jest sklepieniem kolebkowym o łuku eliptycznym. Prezbiterium nieznacznie wyodrębnione, jednoprzęsłowe z apsydą. Z tyłu, na osi prezbiterium – zakrystia, skarbczyk, schody do klasztoru w wyższych kondygnacjach i do partii Ogrójca. Nawy boczne zajmują pełną długość korpusu – od przebudowy w 1902 r., gdy zlikwidowano ściany między nawami bocznymi, a biegnącymi wzdłuż prezbiterium korytarzami i celami gościnnymi. Między nawami skośne, parzyste pilastry dźwigające fragmenty belkowania z gzymsem obiegającym wewnątrz.

Siedmioosiowa, parawanowa, dwukondygnacyjna fasada dekorowana wnękami o zróżnicowanych wykrojach, posiada cechy baroku wileńskiego – dzięki zastosowaniu uskokowego zwężania się kondygnacji wież i wykrojowi okien bez obramień. Elewacje naw bocznych artykułowane parzystymi pilastrami, między którymi, w górnej części arkadowych wnęk rozmieszczone faliście wykrojone okna. Z barokową szkołą warszawską łączą kościół detale, jak np. pary pilastrów w elewacjach i szeroka fasada. Wewnątrz freski iluzjonistyczne, marmoryzacja oraz bogate, rokokowe wyposażenie z 2 poł. XVIII w.

Willa „Uroczą”, ul. Słowackiego 16

Zdjęcie nr 3. Willa „Uroczą”, ul. Słowackiego 16

Willa wybudowana w ok. 1910 r., własność rodziny Trapszów – znanych aktorów teatralnych. Parterowy budynek murowany z użytkowym poddaszem, nakryty naczółkowym dachem. Na osi fasady półokrągły ganek czterokolumnowy, dźwigający balkon, poprzedzony schodami. W połaci frontowej trójosiowa facjata nakryta trójspadowo, po bokach – okna powiekowe.

Willa, ul. Żałoskiego 102

Zdjęcie nr 4. Willa , ul. Żałoskiego 102

Willa wybudowana w 1930 r. Jest to drewniany, parterowy budynek na rzucie prostokąta, pod mansardowym dachem rozczłonkowanym obszerną facjatą nakrytą dwuspadowo, zwieńczoną wieżyczką ze spiczastym hełmem – w połaci frontowej i lukarnami. Na osi fasady – ganek, w elewacji bocznej – parterowy aneks. Elewacje licowane deskami w układzie poziomym. Wnętrze dwutraktowe.

Willa, ul. Żymirskiego 28

Zdjęcie nr 5. Willa, ul. Żymirskiego 28

Willa pochodzi z ok. 1910 r. Mury budynek na rzucie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem łamanym, rozczłonkowanym facjatkami. W fasadzie i w elewacji bocznej – prostokątne aneksy, w elewacji ogrodowej – pięcioboczny taras. Pseudoboniowanie naroży ścian oraz gzymsy: cokołowy i wieńczący poprzedzony szerokim fryzem – wypracowane w tynku. Wnętrze dwutraktowe.

Willa, ul. Żymirskiego nr 45

Zdjęcie nr 6. Willa, ul. Żymirskiego nr 45

Willa pochodzi z ok. 1915 r. Budynek mieszkalny, jednokondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym, rozczłonkowanym facjatami. W fasadzie dwukolumnowy portyk z balkonem zabudowanym drewnem. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wypracowany w tynku: gzyms wieńczący, lizeny w narożach elewacji. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

Willa, ul. Żymirskiego nr 57

Zdjęcie nr 7. Willa ul. Żymirskiego nr 57

Willa pochodzi z 1937 r. Budynek mieszkalny, dwukondygnacyjny na rzucie wąskiego prostokąta z płytkim ryzalitem na osi fasady, zwieńczonym attyką. W przyziemiu ryzalitu drewniany ganek, na obrzeżach fasady analogiczne balkony z metalową balustradą. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wypracowany w tynku: gzyms wieńczący i kordonowy. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

Willa, ul. Kościuszki nr 8

Zdjęcie nr 8. Willa, ul. Kościuszki nr 8

Willa pochodzi z 1930 r., modernizm z elementem malowniczości. Budynek mieszkalny, jednokondygnacyjny, kryty mansardą z lukarnami w formie wolego oka z poddaszem użytkowym. W elewacji tylnej portyk wsparty na filarach z tralkową balustradą. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wypracowany w tynku: gzyms wieńczący, obramienia okien. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

Plebania, ul. Kościelna 2a

Zdjęcie nr 9. Plebania, ul. Kościelna 2a

Plebania pochodzi z XIX/XX w. Budynek mieszkalny, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z lukarnami. W fasadzie płytki ryzalit z balkonem, zwieńczony trójkątnym gzymsem. W elewacji bocznej ganek otwarty arkadami w archiwoltach. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny i zdobniczy wypracowany w tynku: gzyms cokołowy, gzymsy parapetowe i nadokienne, gzyms wieńczący, obramienia okien, pilastry w narożach ścian i ryzalitu. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

Kamieniczka, ul. Orszagha 2

Zdjęcie nr 10. Kamieniczka, ul. Orszagha 2

Kamieniczka pochodzi z 1933 r. Budynek mieszkalny, dwukondygnacyjny ze ściętym narożem w elewacji frontowej. Ścianka szczytowa zamknięta trójkątnie. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wypracowany w tynku: gzyms wieńczący, gzymsy parapetowe, blendy, data w ścianie szczytowej. Otwory okienne prostokątne o ujednoliconych proporcjach.

Willa, ul. Warszawska nr 8

Zdjęcie nr 11. Willa, ul. Warszawska nr 8

Willa powstała w latach 20. XX w. Budynek mieszkalno-usługowy, jednokondygnacyjny kryty dachem mansardowym z lukarnami. W elewacji frontowej facjata z balkonem kryta daszkiem naczółkowym. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wypracowany w tynku: gzyms wieńczący, naczółek okna w ścianie szczytowej, imitacja boniowania w przyziemiu. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

• KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Kapliczki stanowią trwały element polskiego krajobrazu. Są znakiem wiary naszych przodków, elementem ich kultury i wierności tradycji. Często są świadkami historii ziem, świadectwem szczególnych wydarzeń. Należą do obiektów ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni. Na terenie miasta Kobyłka kapliczki i krzyże w większości związane są z upamiętnieniem walk niepodległościowych, przez co stanowią również miejsca pamięci:

- kapliczka z figurą Chrystusa z Sercem Gorejącym, park na Placu 15 Sierpnia upamiętniająca walki z 1920 r.; ufundowana w 1922 r. przez parafian i proboszcza parafii ks. Antoniego Zagańczyka, jako podziękowanie za cudowne ocalenie od nawały bolszewickiej. Neoklasycystyczna. Nieopodal kapliczki znajduje się krzyż, a obok niego, na postumencie, kamień z pamiątkową tablicą, na której widnieje napis: „POLEGŁYM ZA OJCZYZNĘ MIESZKAŃCY KOBYŁKI”;
- trzy krzyże przy ulicach: ks. Zagańczyka, Napoleona i bpa Załuskiego. Krzyże stoją w miejscach dawnych kapliczek kalwaryjnych, wybudowanych przez ks. bp Marcina Załuskiego, rozebranych w 1822 r. Ich usytuowanie przybrało formę krzyża, którego zwieńczeniem był kościół. W 1915 r. na miejscu rozebranych kapliczek parafianie ufundowali krzyże, prosząc o odwrócenie zarazy, która dziesiątkowała mieszkańców Kobyłki;
- kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, ul. Graniczna, przy stacji kolejowej w Kobyłce; ufundowana przez rodzinę Ambrożewiczów z Odessy, która uciekła przed rewolucją bolszewicką. Kapliczka jest votum za cudowny powrót do Ojczyzny;
- krzyż przy ul. Kraszewskiej upamiętniający mieszkańców Kobyłki straconych za udział w powstaniu kościuszkowskim 1794 r.;
- kapliczka, ul. Wspólna 6, lata 20.-30.XX w.

• MIEJSCA PAMIĘCI

Groby, mogiły, pomniki i tablice upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości sytuują się na pograniczu dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego i podlegają ochronie prawnej. Na terenie Kobyłki znajdują się:

- krzyż żelazny przy ul. Kraszewskiej upamiętniający mieszkańców Kobyłki straconych za udział w powstaniu kościuszkowskim 1794 r.; wzmiankowany wśród krzyży i kapliczek;
- tablica pamiątkowa ku czci żołnierzy polskich poległych w Bitwie pod Kobyłką w dniu 26 października 1794 r., cmentarz parafialny w Kobyłce;
- zbiorowa mogiła żołnierzy 47 pułku Strzelców Kresowych poległych w czasie Bitwy Warszawskiej 1920 r., cmentarz parafialny w Kobyłce;
- kapliczka przy kościele Świętej Trójcy, wzniesiona na pamiątkę ocalenia przed bolszewikami w 1920 r.; wzmiankowana wśród kapliczek;
- grób majora Witolda Witkiewicza, Komendanta Radzyńskiego Obwodu AK „Rajski Ptak”, cmentarz parafialny;
- kamień poświęcony mieszkańcom Kobyłki poległym w latach 1939-1945;
- głaz ku czci strażaków poległych i pomordowanych w latach 1939-1945.

Podczas II wojny światowej na terenie Kobyłki naziści dokonywali egzekucji osób pochodzenia żydowskiego. Wydany w 1988 r. „Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945 – województwo stołeczne warszawskie” wzmiankuje kilka z tych tragicznych zdarzeń:

- we wrześniu 1939 r. w Kobyłce – Nadarzynie Niemcy rozstrzelali trzech mężczyzn;
- w dniu 18 marca 1942 r. Niemcy rozstrzelali sześciu mężczyzn;
- w 1943 r. lub 1944 r. w Kobyłce – Jędrzejku hitlerowcy rozstrzelali dwoje polskich dzieci i mężczyznę pochodzenia żydowskiego. Zwłoki dzieci zakopano w ogrodzie, ciało Żyda - na polu;
- w lipcu 1944 r. w Kobyłce – Załasku żandarmi niemieccy rozstrzelali około 30 osób – Polaków i Żydów. Zwłoki pogrzebano w miejscu mordu.

5.3.2. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaj, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości gmin nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

Kobyłka leży w granicach województwa mazowieckiego, na terenie krainy etnograficznie sklasyfikowanej, jako Mazowsze bliższe. Mazowsze bliższe to obszar o znacznie wcześniejszym osadnictwie niż Mazowsze dalsze, poddawany dużym wpływom cywilizacyjnym (rozwój przemysłu, stolica w Warszawie). Siłą rzeczy jest to obszar o wiele mniej archaiczny niż Mazowsze dalsze. Ze względu na obecność Warszawy i Płocka są to ziemie o wiele bardziej zurbanizowane niż Mazowsze dalsze. Warszawa, jako główny ośrodek przemysłowy Mazowsza, stanowi bazę zarobkową nie tylko dla mieszkańców miasta, lecz także dla ludności mniej lub bardziej oddalonych wiosek i mniejszych miast. Ludność wiejska nie jest już zamknięta w obrębie wsi, ale urozmaica i rozszerza swoje kontakty z ludnością miejską.

Poprzez te przyczyny, odrębności etnograficzne zanikły, zbliżając się do ogólnopolskiej normy. Kobyłka obecnie stanowi miasto satelitarne wobec Warszawy, jej dziedzictwo niematerialne uległo unifikacji.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Kobyłka znajduje się 6 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Kobyłka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NRI I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Kobyłka, ul. Kościelna, dz. nr 85	kościół parafialny pw. Świętej Trójcy	Rejestr Zabytków nr kl.IV.R-33/53 z dnia 01.12.1953 r.
2	Kobyłka, ul. Pieniążka, dz. nr 192	cmentarz parafialny rzymsko- katolicki	Rejestr Zabytków nr 1466 z dnia 20.02.1991 r.
3	Kobyłka, ul. Pieniążka, dz. nr 192	ogrodzenie cmentarza z bramą	Rejestr Zabytków nr 1466 z dnia 20.02.1991 r.
4	Kobyłka, ul. Pieniążka, dz. nr 192	kaplica grobowa rodziny Orszagh	Rejestr Zabytków nr 1466 z dnia 20.02.1991 r.
5	Kobyłka, ul. Pieniążka, dz. nr 192	kaplica grobowa Matuszewskich i Pieniążków	Rejestr Zabytków nr 1466 z dnia 20.02.1991 r.
6	Kobyłka, ul. Rumuńska 2	budynek mieszkalny, ob. budynek nieużytkowany	Rejestr Zabytków nr A-766 z dnia 12.10.2007 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu miasta Kobyłka wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych – wpisano 5 elementów wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Trójcy (Tabela nr 2). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych na terenie miasta Kobyłka

LP.	ADRES	OBIEKT	NRI I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Kobyłka, ul. Kościelna, dz. nr 85	2 elementy wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Trójce	Rejestr Zabytków nr B-2389 z dnia 15.12.1985 r.
2	Kobyłka, ul. Kościelna, dz. nr 85	3 elementy wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Trójce	Rejestr Zabytków nr B-2389 z dnia 01.12.1987 r.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z w/w aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

1. uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4. uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
5. uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
6. w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Kobyłka jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie miasta obowiązuje obecnie 49 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie plany są na stronie pod adresem <https://kobylka.e-mapa.net>. W 2021 r. udział powierzchni objętej obowiązującymi mpzp wyniósł około 70%.

Dodatkowo w trakcie opracowania jest pięć planów miejscowych, jeden jest w uzgodnieniu (zachodnia część miasta Kobyłka-obszar B, obszar A już uchwalony), dwa w trakcie koncepcji (mpzp terenu położonego w Kobyłce pomiędzy ul. Poniatowskiego, Rataja i linią kolejową, mpzp terenu położonego w rejonie ulic: Turka, Kraszewskiej i Natolińskiej w Kobyłce) oraz do dwóch planów ukazało się ogłoszenie o przystąpieniu do sporządzenia tych planów (północna część miasta Kobyłka i Serwituty).

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy. Gminy mają dbać między innymi o: *„zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”*. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: *„uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”*, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do w/w ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto organ wykonawczy gminy o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Miasta Kobyłka została opracowana w 2012 r., przyjęta Zarządzeniem nr 242/2012 Burmistrza Miasta Kobyłka. W 2017 r. została zaktualizowana, przyjęta Zarządzeniem nr 216/2017 Burmistrza Miasta Kobyłka. Przy opracowywaniu GPOnZ dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, Ewidencja została opracowana zgodnie ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ zawiera Załącznik nr 1 i 2. Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Miasto Kobyłka jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 4 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 1 obiekt wpisany jest do rejestru zabytków:

- ul. Orszagha 2, dz. ew. nr 174/1 obręb 30, budynek mieszkalny;
- ul. Rumuńska 2, dz. ew. nr 322/3 obr. 32, budynek mieszkalny, ob. budynek nieużytkowany;
- ul. Wspólna 8 i 8A, dz. ew. nr 135 obr. 35 (współwłasność miasta), budynki mieszkalne;
- ul. Żymirskiego 45, dz. ew. nr 106 obr. 29, budynek mieszkalny.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Stanowiska archeologiczne są bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic miasta Kobyłka. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych nie uda się zidentyfikować nowych śladów osadniczych. Na terenie Miasta Kobyłka zlokalizowanych jest 17 obiektów archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w Rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta– analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju miasta Kobyłka.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA KOBYŁKA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• obiekty sakralne o wysokiej wartości; • Rynek Kobyłki, zbudowany na rzadko spotykanym planie trójkąta. • opracowana gminna ewidencja zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące ochroną obiekty zabytkowe; • aktywnie działający Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna oraz Ośrodek Sportu i Rekreacji „Wicher”; • w płn.-wsch. części miasta położony jest leśnotorfowiskowy rezerwat przyrody Grabicz; • oznakowane piesze, rowerowe szlaki turystyczne.	• niewystarczająca sieć szlaków pieszych, rowerowych; • słabo rozwinięta baza noclegowa do obsługi ruchu turystycznego; • niewystarczające oznaczenie i promocja walorów zabytkowych, np. poprzez tablice informacyjne; • brak uchwały dotycząca zasad udzielania dotacji z budżetu miasta na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijająca się działalność kulturalna; • zwiększający się napływ turystów; • bliskość Warszawy jako miejsca pracy i nauki dla mieszkańców Kobyłki; • rozwój szlaków turystycznych opartych	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • możliwość migracji osób młodych i wykształconych do Warszawy; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia;

na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	• brak zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej (na lata 2021-2027); • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kobyłka. GPOnZ wyznacza w zamierzeniu cele, których realizacja powinna doprowadzić poprawy zabytków oraz wpłynąć w przyszłości na wzmocnienie wizerunku miasta. Wyznaczone kierunki działań oraz zadania są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami na lata 2017-2020. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4 i 5.

Tabela nr 4. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego.		
KIERUNEK DZIAŁANIA: Zahamowanie procesu degradacji obiektów zabytkowych i poprawa ich stanu zachowania.		
LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan i wykonywano aktualizację
2	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nieuwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
3	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta Kobyłka.	Ilość podjętych/zaplanowanych prac, dla jakich obiektów, wysokość zaplanowanych/ poniesionych środków na ten cel
4	Opracowanie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	Czy uchwała została opracowana
KIERUNEK DZIAŁANIA: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.		
LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta Kobyłka.	Ilość podjętych/zaplanowanych prac, dla jakich obiektów, wysokość zaplanowanych/ poniesionych środków na ten cel
2	Ochrona istniejącej sieci osadniczej oraz obszarów przestrzeni publicznej zgodnie z zapisami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Jakie działania podjęto, w jakim zakresie
3	Przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych – przestrzeganie konieczności wymagania przy wydawaniu zezwoleń na budowę opinii bądź zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Czy były konieczne interwencje, jakie działania zrealizowano, z kim współpracowano
4	Doradztwo w postępowaniach związanych z pozyskaniem funduszy zewnętrznych.	Jakie działania podjęto, czy złożono wnioski, na jaki cel, czy pozyskano fundusze, na jaki cel i ile
5	Współorganizacja lub uczestnictwo w szkoleniach dotyczących procedur prawnych związanych z finansowaniem zabytków, konserwacji, możliwości sposobów aplikowania o środki na zabytki.	Forma współpracy przy szkoleniach, jakie szkolenia zorganizowano, czego

		dotyczyły, kto brał w nich udział – ilość osób
6	Uzgodnienie wspólnych działań związanych z uświadamianiem prawnym właścicieli obiektów zabytkowych, jak i uczestnictwo w dokonywanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wizjach i przeglądach obiektów zabytkowych.	Jakie działania zaplanowano/podjęto, ilość wizji/przeglądów, dla jakich obiektów

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta		
KIERUNEK DZIAŁANIA: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta.		
LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Systematyczne rozpowszechnianie wiedzy o szlakach kulturowych promujących zabytki na terenie regionu.	Forma rozpowszechniania wiedzy, o jakich obiektach, sprawozdania ze zorganizowanych rajdów, imprez itp., ilość osób biorących udział, jakich obiektów zabytkowych dotyczyły
2	Oznaczenie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody w terenie: – umieszczenie tablic zawierających historię obiektu na wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektach sakralnych, – oznaczenie cmentarza oraz zabytkowych kaplic, parku.	Ilość umieszczonych tablic, przy jakich obiektach, wartość poniesionych środków
KIERUNEK DZIAŁANIA II: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu.		
LP.	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Dążenie do organizacji imprez dotyczących rocznie historycznych oraz innych wraz z kontynuowaniem dotychczas organizowanych.	Jakie imprezy zaplanowano/zorganizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, ilość uczestników, z kim organizowano
2	Wykorzystanie w działaniach promocyjnych miasta Kobyłka walorów kulturowych przy współpracy z organizacjami i fundacjami.	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, ilość osób, wysokość poniesionych środków, forma współpracy
3	Organizacja wystaw plenerowych promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie miasta Kobyłka.	
4	Wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe miasta: – organizowanie corocznych festynów promujących dziedzictwo kulturowe oraz tradycje związane z kermasami bożonarodzeniowymi, – organizowanie rajdów młodzieżowych, – organizowanie spotkań z ciekawymi ludźmi, – uczestnictwo Urzędu Miasta oraz właścicieli zabytków z terenu gminy w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa.	
5	Organizacja konkursów w szkołach dotyczących tematyki lokalnego dziedzictwa kulturowego.	Ilość zorganizowanych konkursów, ich zakres, gdzie

		się odbywały, czego dotyczyły, kto brał udział
6	Dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach miasta oraz wycieczek szkolnych, których celem jest poznawanie zabytków miasta.	Jakie konkursy dofinansowano, w jakiej wysokości, z kim współpracowano
7	Promocja w środkach masowego przekazu dziedzictwa kulturowego miasta Kobyłka oraz tematyki związanej z ochroną zabytków.	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, wysokość poniesionych środków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu;

• instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP);

• instrumenty społeczne:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Kobyłka),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów miasta Kobyłka dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Kobyłka,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje samorządu województwa,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

- **Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – udzielane są zgodnie z Zarządzeniem nr 14/2021 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 listopada 2021r. w sprawie wprowadzenia regulaminu naboru wniosków oraz przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od ponad 10 lat stara się wspierać działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Udział w naborze wniosków jest jedyną możliwością pozyskania funduszy pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa Mazowieckiego na działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Nabór ogłaszany jest przez Zarząd na podstawie uchwały nr 54/11 Sejmiku z dnia 18 kwietnia 2011 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

Dotacje z budżetu powiatu wołomińskiego – zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XXVII-201/09 Rady Powiatu Wołomińskiego z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie Powiatu Wołomińskiego, nie stanowiących własności Powiatu. Łączną kwotę dotacji na cele w danym roku budżetowym ustala się każdorazowo w uchwale budżetowej.

Podmioty ubiegające się o uzyskanie dotacji zobowiązane są do złożenia pisemnego wniosku o przyznanie dotacji do Rady Powiatu Wołomińskiego, za pośrednictwem kancelarii Starostwa Powiatowego w Wołominie.

Wniosek o udzielenie dotacji składa się w terminie od 2 stycznia do 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona. Termin, o którym mowa w ust. 2, nie ma zastosowania w przypadku ubiegania się o dotację na prace związane z zagrożeniem zabytku, mające na celu zabezpieczenie obiektu przed dalszym pogorszeniem jego stanu wskutek nagłych i nieprzewidzianych działań atmosferycznych oraz innych zdarzeń losowych (prace interwencyjne).

Dotację przyznaje Rada Powiatu w drodze uchwały podjętej na podstawie złożonego wniosku, zaopiniowanego pozytywnie przez Komisję Dziedzictwa Narodowego, Edukacji, Kultury i Sportu Rady Powiatu Wołomińskiego. Wnioski rozpatrywane są w terminie dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku.

Co roku w budżecie powiatu zabezpieczane są środki na dotacje na prace konserwatorskie.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego,

posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Miasto Kobylka nie posiada uchwały w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- utwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- adaptacja obiektów zabytkowych,
- architektura i budownictwo drewniane,
- architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów, obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również

walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nakładów orzeczonych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, jak naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu dysponuje Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9 poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

• Program Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej.

10. Podsumowanie

Miasto Kobyłka sprawnie zarządza i sprawuje opiekę nad obiektami zabytkowymi na terenie miasta. Zadania te realizowane są między innymi poprzez sporządzanie dokumentu, który wytacza kierunki działania w tym obszarze, tj. Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kobyłka.

Ważnym elementem GPOnZ jest rozwój i promocja walorów turystycznych miasta, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, bogactwa przyrody oraz regionalnej tradycji. Dokument akcentuje rolę miasta w zachowaniu unikatowych cech obiektów zabytkowych oraz lokalnej specyfiki budowlanej poprzez uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień związanych z ochroną zabytków.

Ponadto wysoka aktywność instytucji kultury jest niezwykle istotnym elementem realizacji zadań edukacyjnych w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Oferta tych placówek jest bardzo atrakcyjna, systematycznie zmieniana i uzupełniana, dzięki czemu licznie przyciągają odbiorców, edukując i promując lokalne dziedzictwo.

GPOnZ podkreśla rolę całej społeczności lokalnej – właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych miasta, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego.

11. Bibliografia

1. Konstytucja RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
12. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
13. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
16. Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę.
17. Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych.
18. Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:
ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach
ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
19. www.gov.pl.
20. <https://isap.sejm.gov.pl/>.
21. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Kobyłka.
22. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie.
23. T. Zagrodzki, Studium historyczno-konserwatorskiego m. Kobyłka, 1986 r.
24. W. Błaszowski, O nazwach, duchach i skarbach, w: Kobyłka. Materiały krajoznawcze, Warszawa 1989.
25. http://pliki.wolomin.org/STRONA/Studium_konserwatorskie_do_rewitalizacji_starowki.pdf.
26. <http://kobyłka.tylko.to/strona/kobyłka/historia.htm>.
27. http://www.kobyłka.pl/sites/default/files/lokalny_program_rewitalizacji_miasta_kobyłka_ludzie-przestrzen-dzialanie.pdf.
28. www.powiat-wolominski.pl.
29. www.mazovia.pl.
30. www.kobyłka.pl.

12. Spis tabel, rysunków i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Kobyłka.
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych na terenie miasta Kobyłka.
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT.
4. Tabela nr 4. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu I
5. Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu II.
6. Rys. nr 1. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji.
7. Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy.
8. Zdjęcie nr 3. Willa „Uroczą”, ul. Słowackiego 16.
9. Zdjęcie nr 4. Willa, ul. Żuławskiego 102.
10. Zdjęcie nr 5. Willa, ul. Żymirskiego 28.
11. Zdjęcie nr 6. Willa, ul. Żymirskiego nr 45.
12. Zdjęcie nr 7. Willa, ul. Żymirskiego nr 57.
13. Zdjęcie nr 8. Willa, ul. Kościuszki nr 8.
14. Zdjęcie nr 9. Plebania, ul. Kościelna 2a.
15. Zdjęcie nr 10. Kamieniczka, ul. Orszagha 2.
16. Zdjęcie nr 11. Willa, ul. Warszawska nr 8.

13. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Miasta Kobyłka

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
1	Kobyłka	dz. nr 1/2, obręb 34	wiata z poczekalnią na przystanku kolejowym Kobyłka Ossów	
2	Kobyłka	ul. Kościelna 2a, dz. nr 4/1, obręb 29	plebania	
3	Kobyłka	ul. Kościelna, dz. nr 85, obręb 08	kościół parafialny pw. Świętej Trójcy wraz z otoczeniem	Rejestr Zabytków nr A-1047 z dnia 01.12.1953 r.
4	Kobyłka	ul. Kościuszki 8, dz. nr 134/2, obręb 14	dom	
5	Kobyłka	ul. Orszagha 2, dz. nr 174/1, obręb 30	dom wielorodzinny	
6	Kobyłka	ul. Pieniążka, dz. nr 192, obręb 33	cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Rejestr Zabytków nr A-1466 z dnia 20.02.1991 r.
7	Kobyłka	ul. Pieniążka, dz. nr 192, obręb 33	ogrodzenie cmentarza z bramą	Rejestr Zabytków nr A-1466 z dnia 20.02.1991 r.
8	Kobyłka	ul. Pieniążka, dz. nr 192, obręb 33	kaplica grobowa rodziny Orszagh	Rejestr Zabytków nr A-1466 z dnia 20.02.1991 r.
9	Kobyłka	ul. Pieniążka, dz. nr 192, obręb 33	kaplica grobowa Matuszewskich i Pieniążków	Rejestr Zabytków nr A-1466 z dnia 20.02.1991 r.
10	Kobyłka	ul. Ręczajska 1, dz. nr 1/2, obręb 35	dom wielorodzinny	
11	Kobyłka	ul. Rumuńska 2, dz. nr 322/3, obręb 32	willa Wilhelma Lewego	Rejestr Zabytków nr A-766 z 12.10.2007 r.
12	Kobyłka	ul. Słowackiego 16, dz. nr 189, obręb 33	willa „Uroczą”	
13	Kobyłka	ul. Warszawska 8,	dom	

		dz. nr 9/1, obręb 35		
14	Kobyłka	ul. Ręczajska 2, dz. nr 90/2, obręb 36	dom	d. ul. Warszawska/ Ręczajska, dz. nr 90, obręb 36
15	Kobyłka	ul. Warszawska, dz. nr 1/2, obręb 34	wiata z poczekalnią na przystanku kolejowym Kobyłka	
16	Kobyłka	ul. Wspólna 8, dz. nr 135, obręb 35	dom wielorodzinny	
17	Kobyłka	ul. Wspólna 8a, dz. nr 135, obręb 35	dom wielorodzinny	
18	Kobyłka	ul. Załuskiego 102, dz. nr 35, obręb 31	dom	
19	Kobyłka	ul. Żymirskiego 28, dz. nr 72/2, obręb 33	dom	
20	Kobyłka	ul. Żymirskiego 45, dz. nr 106/3, obręb 29	dom	
21	Kobyłka	ul. Żymirskiego 57, dz. nr 194, obręb 29	dom	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Miasta Kobyłka

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE
1	Kobyłka (Batorówka)	54-68	15	47
2	Kobyłka (Maciołki)	55-68	1	23
3	Kobyłka (Maciołki)	55-68	2	24
4	Kobyłka (Zalasek)	54-68	11	37
5	Kobyłka	53-68	17	53
6	Kobyłka	54-68	3	23
7	Kobyłka	54-68	4	26
8	Kobyłka	54-68	5	27
9	Kobyłka	54-68	6	28
10	Kobyłka	54-68	7	29
11	Kobyłka	54-68	8	30
12	Kobyłka	54-68	9	31
13	Kobyłka	54-68	10	32
14	Kobyłka	54-68	12	44
15	Kobyłka	54-68	13	45
16	Kobyłka	54-68	14	46
17	Kobyłka	54-68	16	49

Uzasadnienie

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do zadań własnych gminy należą zadania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9).

Przepis art. 87 ust. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840) stanowi, że burmistrz ma obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami, który to program podlega zatwierdzeniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, a następnie przyjęciu przez radę gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kobyłka na lata 2022-2025, stanowiący załącznik do projektu uchwały, został pozytywnie zaopiniowany przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, o czym Burmistrz został poinformowany pismem z dnia 8 marca 2022 r. znak WRD.5120.1.2.2022AT.

Wobec powyższego spełnione zostały ustawowe przesłanki do przyjęcia Programu przez Radę Miasta Kobyłka.